

Rabia KAYAPINAR AKÇORU*

Antonius'un, Caesar için Verdiği *Laudatio Funnebris*'te Propaganda

Abstract: In the age of modern mass media, propaganda has become an indispensable tool of communication, particularly for commercial companies and political parties. Politicians have always used it to find acceptance themselves and discredit their opponents. Agitative propaganda, the most widely known kind of propaganda, has been preferred mostly owing to the fact that it provides the reflection, which is needed in that moment, in a short time. The oration given by Marc Antony to the Senate and people of Rome at the funeral of his colleague, Julius Caesar, is very important in terms of agitative propaganda, though in respect of propaganda he was outdone by Augustus. This paper examines the oration of Antony as political and agitative propaganda.

Keywords: Propaganda; Ides of March; Julius Caesar; Marc Antony; Brutus.

“Propaganda” sözcüğü Latince *propagare* eyleminden türemiş bir addır. Üretmek, üremek, çoğaltmak, yaymak gibi anlamları olan bu eylem, “propaganda”ya sahip olduğu tüm anlamları da yüklemiştir. Bir tanım yapmak gerekirse şöyle denilebilir: Günümüzde propaganda, propagandacı olarak tanımladığımız bir bireyin ya da bir topluluğun, çeşitli yöntemlerle hedef kitle olarak tanımladığımız bir birey ya da topluluğun çoğunlukla düşünce sistemi üzerinde etkide bulunması ve onu bir amaç ya da çıkar doğrultusunda yönlendirmesidir. İşin özünde bir çıkar vardır ve bu, ya propagandacıya ya da hedef kitleye aittir. Çıkar olmadığı takdirde övgü yalnızca övgü, yergi yalnızca yergi olacaktır.

Birçok araştırmacı propaganda üzerine yapıtlar vermiştir. Örneğin Jacques Ellul, propagandanın tarihi hakkında yazdığı yapıtta¹ kavramın tarihçesini Eski Yunan dünyasından başlatmış ve sonrasında Roma dünyası ile devam ettirmiştir. Yalnız bu yapıtında Napoléon dönemine değin anlattıkları Eskiçağ açısından çok ayrıntılı değildir. Diğer bir yapıtı olan *Propaganda: the Formation of Men's Attitudes*'da² terime daha çağdaş bir biçimde yaklaşıp türlerine ve işleyiş biçemlerine yer vermiştir. Ancak propaganda sabit bir terim olarak 1622'de kullanılmaya başladığı için Jacques Ellul de dâhil olmak üzere araştırmacılar ne yazık ki bu kavramı 1. Dünya Savaşı ve sonrası örneklerle incelerler.³ Yine de yaptıkları sınıflandırmalar Eskiçağ örneklerine uygulanabilir ya da bunlar doğrultusunda yeni sınıflandırmalar yapılabilir. Ellul, propaganda türlerini dört ana başlık altında incelemiştir: Sosyolojik ve politik (*sociological and political*), birleştirici ve kışkırtıcı (*integration and agitation*), dikey ve yatay (*vertical and horizontal*), mantıklı ve mantıksız (*rational and irrational*) propaganda. Propagandayı türlerine göre sınıflandırma konusunda çeşitli yaklaşımlar izlenebilir. Bunun için araştırmacı kendine belirli ölçütler sıraladıktan sonra propagandayı bu ölçütlerine göre sınıflandırabilir.⁴ Ama Ellul'un sınıflandırması, araştırmacının genel ölçütleri bakımından daha kullanışlıdır. Şöyle ki, en iyi bilinen ve en çok kullanılan olarak nitelendirilebileceğimiz propaganda türlerini de ele almıştır: Birleştirici ve kışkırtıcı propaganda. Biri olumlu

---

* Arş. Gör. Rabia Kayapınar Akçoru, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sıhhiye – Ankara (rkayapinar@ankara.edu.tr).

Bu çalışmayı kontrol edip gerekli düzeltmeleri yapan ve desteğini benden hiç esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Özakürk'e teşekkürü bir borç bilirim.

¹ Ellul 1967.

² Ellul 1965.

³ Evans'ın yapıtındaki Aeneas, Vergilius'un Aeneas'ı olduğundan burada yalnızca Augustus'un ozanlar üzerinden yürüttüğü propaganda tartışılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Evans 1992.

⁴ Örneğin bkz. Doob 1935.

ötekisi olumsuz duyguları kullanır. Hedef kitleyi ortak bir paydada buluşturan birleştirici propaganda, yine hedef kitleyi birine ya da bir duruma karşı harekete geçiren kışkırtıcı propagandasıyla sonuçta ulaşacağı etkinin boyutu bakımından karşılaştırıldığında zayıf kalabilir.

Birleştirici propaganda, propagandacının ya da propagandası yapılan kişinin, nesnenin ya da düşüncenin hedef kitle tarafından kabulüne yöneliktir. Bu türün özelliği yapıcı olmasıdır, yani bir konuda toplumda ve toplumlar arasında birlik ve beraberlik olmasını sağlamasıdır. Kışkırtıcı propagandada ise propagandacı, hedef kitleyi kendi çıkarı doğrultusunda bir bireye ya da bir topluluğa karşı bir eyleme geçirecek denli kışkırtma amacı güder. Bu türde propagandacı kin, nefret gibi olumsuz duyguları kullanarak hedef kitleyi güdümler ve böylelikle kısa zaman içerisinde istediği sonuca ulaşabilir. Marcus Antonius, Caesar'ın gömü töreni sırasında bu türden bir söylev vermiştir.

İ.Ö. 44 yılının Mart ayında Gaius Cassius Longinus ve Marcus Iunius Brutus'un önderliğinde bir grup senatör, tiran olduğunu iddia ettikleri Gaius Iulius Caesar'ı, onun yakın geçmişte ezeli rakibi olan Gnaeus Pompeius'un heykelinin önünde yirmi üç bıçak darbesiyle öldürür. Amaçları Caesar'dan önceki yönetim biçimini geri getirmektir. Yalnız, planlarını başardıktan sonra durumu kontrol edemezler ve bir huzursuzluk ortamı oluşur. Hatta Appianos'un aktardığına göre, katiller⁵ Senato'da bir söylev vermek isterler, ancak ortalıkta hiç kimse kalmadığı için, *togalarını* sol kollarına kalkan olarak sararlar ve kan kokan kılıçlarıyla bir kralı ve tiranı öldürdüklerini haykırarak koşarlar.⁶ Bu sırada üç köle Caesar'ın ölü bedenini evine götürür.

Antonius önce, Caesar'ın başına gelen şeyin kendi başına da gelmesinden korkarak evine saklanır. Ama katillerin Capitolium'a sığındığını, Lepidus'un da geceleyin askerleriyle Forum'u ele geçirip katillere karşı konuştuğunu öğrenince, senatörleri Tellus tapınağında toplar. Dio Cassius'un aktardığına göre burada Cicero, katillerin affedilmesi yönünde bir söylev verir ve senatörleri bu konuda ikna eder. Antonius da kendi çıkarı doğrultusunda senatörlerin o anda sahip oldukları kamu görevleri üzerine konuşur. Eğer Caesar'ın bir kamu görevlisi olduğu ve Senato tarafından seçildiği yönünde karar alınır, aldığı tüm kararlar geçerli olacaktır. Ama Caesar'ın yönetimi zorla ele geçirdiği yönünde karar alınır, cesedi yakılmadan atılacak ve tüm kararları geçersiz sayılacaktır. Antonius, senatörleri can damarlarından yakalamış gibi görünmektedir. Eğer Caesar'ın tiran olduğunu ilan ederlerse, vazgeçmek istemedikleri kamu görevlerini bırakmak zorunda kalacaklardır. Öte yandan onun bir kamu görevlisi gibi gömülmesine izin verilerse, onun sayesinde sahip oldukları kamu görevlerinde kalacaklardır, onun kararlarının tümünü kabul etmiş olacaklardır. Bu konuşma Antonius'un, gömü töreninde vereceği söylevin hazırlığı gibi görünmektedir. Senatörlerin çoğunluğu, Caesar'ın ölümüne sevinse de onun tarafından kendilerine verilen kamu görevlerinden⁷ doğal olarak vazgeçmek istemezler.

Katiller hakkında çeşitli görüşler sunulsa da Senato'da genel olarak bir birlik söz konusudur. Ancak ya rüşvet almamış kişiler⁸ ya da Caesar'ın eski askerleri, duruma öfkelenip katillerden biri olan Cinna'yı taşlarlar; onu saklandığı evine değin izlerler ve tam o evi yakacaklarken, Lepidus'un girişimiyle dururlar.⁹ Appianos'a göre bu, Caesar yanlısı düşüncenin ilk dışa vurumudur. Bunlar olurken, Caesar'ın vasiyeti ve serveti, ya Calpurnia'nın onayıyla ya da Antonius'un emriyle Antonius'un evine taşınır.

⁵ Appianos, yapıtında Brutus ve öteki tertipçiler için kesen, öldüren, katil anlamlarına gelen οὐ σφαγεῖς sözcüğünü kullanır.

⁶ App. civ. 2,119.

⁷Cass. Dio 43,50: "Yine de Caesar, kendisine karşı savaşmış olanlara adil ve benzer şartlarda bağışlama sözü vererek onların geri dönüşlerindeki engeli kaldırdı; onları kamu görevlerine terfi ettirdi; katledilenlerin eşlerine çeyizlerini geri verdi ve çocuklarına hazineden pay bağışladı, genelde bir adamın hem savaşta hem de barışta yükselmesi zor bir şey olsa da bunları yaparak Sulla'nın zalimliğini utanç verici bir konuma getirip kendisine yalnız cesaret değil iyilik için de büyük bir ün kazanmış oluyordu."

⁸ Appianos, bu kişilerin kim olduğu hakkında bilgi vermez.

⁹ App. civ. 2,126.

Caesar'ın öldürülmesinin ardından saklanıp olayları gözlemleyen Antonius, Tellus tapınağındaki toplantıda hem katillerin hem de ölen meslektaşının yararına bir konuşma yapmıştır. Gerçekte bu konuşmanın tümü onun tek başına yönetimi ele geçirme isteğini sergiler. Senatörlerin aldığı karar sayesinde katiller, “tiran katilleri” olarak onurlandırılmayacak, ancak affedilecek; Caesar'ın kararlarının geçerli sayılabilmesi ve herkesin elinde tuttuğu kamu görevinin devam etmesi için de Caesar'a gelenek uyarınca bir gömü töreni düzenlenecektir. Bu Antonius'un, gömü törenindeki söylevi için attığı en büyük adımdır. Appianos'un verdiği bilgiye göre, Antonius ve Lepidus uzun zamandır toplanmakta olan bir kalabalık tarafından konuşma yapmak için çağrılırlar. Ortam sessizleşince, kalabalığın içinden biri ya “*kendi isteğiyle*” ya da “*kışkırtıldığı için*” Antonius'a “*Sen de aynı kaderi paylaşmayasın, dikkatli ol.*” diye seslenir. Bunun üzerine Antonius *togasını* gevşetir ve içindeki zırhı gösterir. *Consullerin* bile silahları olmadan güvende olamayacaklarını göstererek seyircileri kışkırtır.¹⁰ Bu noktada Appianos'un da kuşkulandığı üzere kalabalığın içinden seslenen kişinin Antonius yandaşlarından biri olma olasılığı yüksektir. Bunun amacı sırf devletin içinde bulunduğu güvensizlik ve huzursuzluk ortamını toplanan kalabalığa göstermek olabilir. Böylelikle hedef kitlenin, bu güvensizlik ortamına Caesar'ı öldürenlerin neden olduğunu düşünmesi sağlanabilecektir.

Antonius'un karşısındaki kalabalığın içinden kimileri barış yapılması kimileri de öç alınması için bağıştır. Barış yanlısı olanlara Antonius, kendisinin de bunu istediğini söylerken, öç almak isteyenlere *consul* olmasaydı, öç almak için ilk sırada kendisinin yer alacağını, ama bir *consulün* görevi gereği devletin yararına olan şeyi yapması gerektiğini söyler. Bunu söylemesine karşın, konuşmasının sonuna Caesar'ın da devletin yararına olan şeyler yaptığını ama bağışladığı kişiler tarafından öldürüldüğünü de ekler. Bu yanıtlarla hem barış hem de öç yanlılarını sakinleştirir gibi görünmektedir. Gerçekte ise barışın, devlet yararına olduğu için, yapılacağını haberini verir. Öte yandan da yeni kargaşalara hazırlıklı olmaları gerektiğini bildirmiş olur. Bu da gömü törenindeki söylevi için atılan başka bir adımdır. Caesar gibi bir yakını kaybetse de, sırf devletin yararını, dolayısıyla hedef kitlesinin yararını düşünerek hareket etmiş ve barış ortamını sağlamak için adım atmış bir *consul* görünümü yaratmaya çalışmaktadır. Böylece hedef kitlesinin, eğer güvenleri sarsıldıysa, yeniden güven duymasını sağlamıştır.

Consul Antonius'tan sonra Caesar'ın yönetimi için en önemli kişilerden biri olan Lepidus¹¹ da Antonius'un amacına hizmet etmektedir. Kalabalığın karşısında Lepidus Antonius'u izler ve onunkine paralel bir konuşma yapar: “*Daha dün Caesar'la burada oturdum, şimdi yine aynı yerde onun ölümü konusunda ne yapmam gerektiği sorusuna yanıt vermeye zorlanıyorum.*”¹² Kalabalığa seslenen Lepidus onların bu durumdan öncelikle duygusal olarak etkilenmesini sağlar. Antonius'un sözlerini birebir kullanmasa da, barış ve öç yanlılarına benzer yanıtlar verir: “*Tamam, ama ne tür bir barıştan söz ediyorsunuz? Hangi yeminlerle bu barış onaylanacak? Caesar'a hepimiz milli yeminler ettik ve onları çiğnedik... Onun öcünü almak isterim, yeminim de bunu, tek başıma olsam bile, yapmama izin veriyor, ama yalnızca sizin ya da benim bunu dilememiz ya da reddetmemiz uygun değil.*”¹³

Yalnız barış yanlısı değil, sevdiklerinin öcünü alma yanlısı da oldukları konusunda kalabalığı yönlendiren Lepidus ve Antonius, Senato'ya dönerler. Burada verdikleri söylevde de öncelik Caesar'ın aldığı kararların geçerli sayılmasındadır. Antonius bu konuda şöyle der: “*...çünkü, eğer görevlerimizden istifa edersek, bunları haksız yere aldığımızı itiraf etmiş oluruz.*”¹⁴ Konuşmasının ana düşüncesini bu biçimde belirttikten sonra, hedef kitlesinin bu düşüncüyü kabul etmesini sağlamak amacıyla onların gözünü korkutur. Onları önce, müttefiklerin neler yapabileceği konusunda uyarır: “*Tüm bunların (kent ve eyaletler) hepsini, güneşin doğuşundan batışına değin Caesar, bizim için ya güç kullanarak boyun eğdirdi, ya*

¹⁰ App. civ. 2,130.

¹¹ Iulius Caesar *dictator* seçildiğinde, Lepidus'u *magister equitum* olarak atamıştır.

¹² App. civ. 2,131.

¹³ App. civ. 2,131.

¹⁴ App. civ. 2,133.

kendi yasalarıyla düzene soktu ya da kendi yardımseverliği sayesinde onlarla birlik kurdu. Eğer yeni savaşların açılmasını istemiyorsanız, kazandığınız bu üstünlüklerin hangisinden yoksun kalmaya rıza göstereceksiniz, siz, bu sefilleri kendi ülkenizin yararı için korumayı öneren sizler.”¹⁵ Konuşmasının bu bölümünde Caesar'ın yaptıklarını halkı için yaptığını, bunların ne denli yararlı şeyler olduğunu vurgular ve sonucunda bu üstünlükleri kaybetmeye gönüllü olup olmadıklarını sorar. Bunları yaparken katilleri de hatırlatmaktan geri durmaz.

Eyaletler ve kentlerle ilgili korku yaratmasının ardından sıra, Caesar ve Pompeius arasında çıkan iç savaştan yorgun düşmüş Romalılara, devletin içinde yeniden çıkabilecek bir kargaşaya karşı korku yaratmaya gelmiştir: “Uzaktaki tehlikeleri bir kenara bırakalım, yalnızca yanı başımızda değil İtalya'nın içinde de bu tür tehlikeler var. Yengiden sonra ödül almış olan adamlar hala çok sayıdalar ve silahlılar, Caesar'ın düzenlemesiyle kolonilere seçilmiş adamlar, peki ya bunlar, sahip oldukları şeyler ellerinden alındığında, neler yapacaklar?”¹⁶ Bu söylediğini destekleyecek bir örneğin olması Antonius'un yararınadır, bir önceki gece yaşananlar senatörlere örnek olmalıdır. Caesar'ın tiran ilan edilmesi Antonius'un işine gelmemektedir ve bu yarattığı korkularla bunu engelleyebilecek düzeye ulaşır. Çünkü bir önceki gece Caesar'ın eski askerleri katillerin yararına konuşan herkesi tehdit etmişlerdir. Antonius bu korkuyu artırmaya kararlıdır: “Yasalarımız tiranlar için bu muameleyi uygun görmesine karşın sizce Caesar'ın eski askerleri onun sokaklarda süründürülüp, onursuz ve yakılmadan atılmasına göz yumacaklar mı?”¹⁷

Dinleyicilerde istediği ölçüde korkuyu yaratan Antonius, Caesar'ı yüceltip katilleri kötülemeye girişir: “Eğer sizin egemenliğinizi bugüne değin bilinmeyen okyanusun kıyılarına dek genişletmiş olan birini aşağılık bir konuma sokarsanız, tanrıların ve insanoğlunun hangi gazabı sizi beklemez ki? Senato'da bir consulü, dokunulmaz bir yerde dokunulmaz bir adamı, yani tüm Senato'nun ve tanrıların gözü önünde öldüren bu adamlara onurlar verirsek, öte yandan cesareti nedeniyle düşmanlarımızın bile onurlandırdığı bir adama biz saygısızlık edersek ayıplama ve kınama konusunda tutarsızlık göstermiş olmaz mıyız?”¹⁸ Bu tümcelerin asıl amacı Caesar'ı öldürenlere onurlar verilmemesini, Caesar'ın ise tiran ilan edilmemesini sağlamak olarak görünmektedir. Bunun dışında eğer katillere onurlar verilirse, Antonius'un tek başına yönetimde kalma umudu ve bu amaç doğrultusundaki girişimleri başarısız olacaktır. Ters durumda katiller yüceltilmiş olacağı için, halk onlara sempati duymaya ve onları gerçekten “kurtarıcılar” olarak görmeye başlayacaktır. Bunu önlemek için, Antonius, Caesar'ı yüceltir. Böylece yüce bir insanı öldüren kişiler de kendiliğinden gözden düşecektir. Konuşmasını tüm isteklerini sıralayarak bitirir.¹⁹ Senato Antonius'un konuşmasından sonra kararlarını bu yönde alır. Caesar'ın katilleri cezalandırılmayacak, ama Caesar'ın tüm kararları geçerli sayılacaktır. “Çünkü böylesi kamu ve devlet yararınadır.”²⁰

Bu ana değin Antonius'un gömü töreninde vereceği söylevin dayanakları ve ana yapısı oluşmuş gibi görünmektedir. Şimdi sırada Caesar için halka açık bir gömü töreni yapmak ve onun vasiyetini halka duyurmak vardır. Senato dağıldıktan sonra bir grup senatör, Caesar'ın vasiyetinin koruyucusu olan Lucius Piso'nun yanına gelir. Amaçları, halka açık bir gömü töreni olmasını ve onun vasiyetinin halka duyurulmasını engellemektir. Çünkü gömü töreni olduğunda ve vasiyette yazılı olanlar okunduğunda halkın bir kesiminin galeyana gelip katillerin üzerine gitme olasılığı yüksektir. Ancak bu durumu Piso kendi lehlerine çevirmekte gecikmez ve bu senatörleri tehdit eder. Ardından consullerin senatörleri yeniden toplamasını ister ve şöyle bağırır: “Bir tiranı öldürdüklerini söyleyen bu adamların kendileri tirandır. Pontifex Maximus'u yakmamızı yasakladılar ve vasiyeti çıkardığımda, beni tehdit ettiler. Dahası, sanki bir tiranmış gibi onun servetine el koymaya niyetliler. Caesar'ın kendileriyle ilgili kararlarını geçerli, ama

¹⁵ App. civ. 2,133.

¹⁶ App. civ. 2,133.

¹⁷ App. civ. 2,134.

¹⁸ App. civ. 2,134.

¹⁹ App. civ. 2,134.

²⁰ App. civ. 2,135.

onun kendisiyle ilgili olanları geçersiz saydılar. Artık bu işi yapan Brutus ve Cassius değil, onları cinayete teşvik edenlerdir. Onun gömü töreninden siz, vasiyetinden ben sorumluyum ve bana güvenilip teslim edilen bir işe biri beni öldürmedikçe asla ihanet etmeyeceğim.”²¹ Burada dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta vardır: İlki Piso'nun Caesar'dan söz ederken adıyla değil son derece kutsal olan unvanı *Pontifex Maximus* ile hitap etmesidir. Öteki ise, Caesar'ın kararlarının geçerli sayılması konusundaki öneriyi Senato gündemine taşıyan Antonius olmasına karşın, bunu kabul eden katiller ve yandaşlarının gerçekte kendi çıkarlarını düşünen kişiler olduğunu belirtmesidir. Caesar'ın kararlarının geçerli sayılması, Antonius ve yandaşlarına da yararlı olsa bile onların sığınacak mazeretleri vardır: Onlar, çok sevdikleri Caesar'ın bir tiran gibi muamele görmesini istemedikleri için, bu teklifi yapmış olabilirler. Ama Caesar'ı, tiran olduğu nedeniyle öldürenlerin, yine hala ona bir tiran gibi muamele edip gömü töreni yapılmamasını savunmaları gerekirken, çıkarları söz konusu olduğu için, bir tiranın aldığı kararları geçerli saymış olmaları Antonius ve yanlılarının lehinedir.

Bu konuşmayla Caesar için halka açık bir gömü töreni yapılmasına ve vasiyetinin okunmasına karar verilir. Brutus ve Cassius olanları öğrenince, Antonius ve yandaşlarının halkı etkilemesini engellemek amacıyla elçilerle, halkın bir kesimini Capitolium'a çağırırlar. Brutus konuşmasına şöyle başlar: “Burada, yurttaşlar, biz sizinle buluştuk, biz, daha dün Forum'da sizin karşınızdaki olan bizler. Buraya bir tapınağa (çünkü yanlış bir şey yapmadık) ya da bir kaleye sığınmak için gelmedik (çünkü işlerimiz konusunda sizlere güvendik), ama Cinna'ya yapılan ansız ve beklenmedik bir saldırı bizi bunu yapmaya zorladı. Biliyorum ki, düşmanlarımız bizi yemin bozmakla suçluyor ve bizim, uzun sürecek bir barışı zora soktuğumuzu söylüyorlar. Bu suçlamalara ne yanıt vereceksek, sizlerin huzurunda söyleyeceğiz...”²² Öncelikle halkın onları tanıdığı düşüncesini onlara hatırlatan Brutus, Capitolium'a sığınmalarının bir açıklamasını yaptıktan sonra, tek tek suçlamalara yanıt verir. Caesar'ın Gallia'dan ülkesine düşmanca orduyla yürüdüğünü, bunun sonucunda Pompeius gibi değerli cumhuriyet yanlılarının öldüğünü söyler. Burada Antonius'un önceden söylediklerinin tersine bir düşünce ortaya atar: “Caesar'ın gücü oldukça sağlamlaştırılmasına karşın (bu olaylardan sonra) kaygılıydı ve biz onun isteği üzerine onu bağışladık ve bunu bir yeminle onayladık.”²³ Brutus'un, tüm güçleri elinde bulunduran Caesar'ı bağışladıklarını söylemesi ilginçtir. Antonius önceki konuşmalarında Caesar'ın, önceleri kendisine karşı savaşmış olan katillerini iç savaş bittikten sonra bağışladığını belirtmiştir. Ama bu konuşmayla Brutus, Caesar'ın onları değil de onların Caesar'ı bağışladığını söyleyerek kendilerinin Caesar'a bir minnet borcu olmadığını belirtir. Bu durumda onlar, minnet borçlu oldukları bir adamı değil de önceden bir kez affetmelerine karşın hata yapmış olan bir adamı öldürmüşlerdir.

Konuşmasına şu sözlerle devam eder: “Eğer yalnızca geçmişi unutmamız için değil de gelecekte köle olmamız için yemin etmemizi isteseydi, şimdiki düşmanlarımız ne yapardı? Kanımca, Romalı oldukları için, gönüllü kölelik yemini etmeden önce, defalarca ölmeyi yeğlerlerdi.” Bu tümceyle Caesar'ın verdiği görevleri kabul etmelerinin nedenini açıklamış gibi görünmektedir. Şöyle ki, Caesar, onlardan geçmişi unutmalarını istediği için onun verdiği görevleri karşı çıkmadan kabul etmişlerdir. Bu noktadan sonra hedef kitlenin algısında kötü niteliklerle yüklü bir Caesar imgesi yaratmak için onu, acımasız yurttaş kasabı olarak ün salmış olan Sulla ile karşılaştırır ve başka bir doğru adım atarak Caesar'ın kutsallaştırılmasına karşılık onun kutsallığını sorgular: “Gerçekten de kendi isteğimizle değil de zorla ve silahlarla kendi ülkesini işgal edip birçok soylu ve iyi insanı öldürdükten sonra, bir ayrıcalık tanıdığımız Caesar kutsal ve dokunulmaz bir kişi midir?”²⁴ Antonius ve yandaşlarının tam tersi söylemlerde bulunan Brutus, Caesar'ı kötüleyerek amacına ulaşmak ister ki, bu da bu durumda yapılabilecek en mantıklı davranışlardan biri gibi görünmektedir.

²¹ App. civ. 2,136.

²² App. civ. 2,137.

²³ App. civ. 2,137.

²⁴ App. civ. 2,138.

Brutus, hedef kitlenin Caesar'ın yönetimini daha açık bir biçimde anlayabilmesine yardım edecek sorularla konuşmasını sürdürür. Sonrasında Antonius ve Lepidus'u kastederek onların halkı koloniler konusunda kışkırttığını söyler. Kolonilerde yaşayan herhangi bir kimse varsa, kendini göstermesini söyler. Böylece hedef kitlesine bir örnek göstererek Antonius ve Lepidus'un oyununu ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Caesar'ın yaptıklarını, dürüst olan ataların yaptıklarıyla karşılaştırarak onu kötülemeye devam eder. Konuşmasını Caesar'ın tiran olduğu sonucuna vararak bitirir.

Sonuç olarak Brutus'un amacına ulaşmış olduğu görülür ve kalabalık dağılırken, onun haklı olduğu görüşü ağır basar. Ertesi gün *consuller* halkı toplantıya çağırır ve onlara Senato'nun kararını bildirirler. Bu sırada Cicero da bağışlama kararı üzerine bir övgü söylevi verir. Halk bu duruma çok sevinir ve Cassius ile arkadaşlarını Capitolium'dan gelmeleri için çağırır. Hatta Antonius ve Lepidus güvence olarak oğullarını gönderirler. Brutus ve arkadaşları görününce, halk sevinçle bağırır ve onları alkışlar, *consuller*in önce onlarla el sıkışmalarını ister. Appianos'un aktardığına göre *consuller* korkuya kapılmıştır, çünkü halk katillerden yana bir durum içindedir.

Barış ortamı sonsuza dek sürecek gibi görünürken, Caesar'ın vasiyeti toplum önünde okunur. Halka bahçelerini dinlenme alanı olarak vermiştir ve kentte yaşayan herkese yetmiş beş Attika drahmisi bırakmıştır. Ama halka en çok utanç verici görünen, Appianos'un belirttiğine göre, katillerden biri olduğunu söyleyerek övünen Decimus Brutus'un Caesar tarafından ikinci derecede evlat edinilmesidir.²⁵ Duyguların istenilen ölçüde kabardığı bir anda, Piso, Caesar'ın ölü bedenini Forum'a getirir. Onu korumak için birçok insan koşa koşa gelir. Halkın alınan bağışlama kararından pişman olduğunu söyleyen Appianos, Antonius'un biraz sonraki konuşmasını aktarmadan önce şunları söyler: "*Olayların akışını gören Antonius, amacından vazgeçmedi, ama bir consule consulce, bir arkadaşına arkadaşça, bir akrabaya akrabaca (anne tarafından Caesar'ın akrabasıydı) gömü söylevini vermek üzere seçildiğinde kurnazca düzenlenmiş planına devam etti...*"²⁶ Dio Cassius ise bu noktada şunları aktarır: "*Antonius da bedeni son derece saygısız bir biçimde Forum'a getirip her yanı kanla kaplı ve açık yaralarla dolu halde göstererek, çok süslü ve başarılı bir söylev vererek onları kışkırttı.*"²⁷ Appianos, Antonius'un yaptığı bir plan olduğunu, Dio Cassius ise bunun halkı kışkırttığını söyleyerek propaganda açısından yorumlarını yapmış gibi görünmektedir.

Antonius'un söylevinin içeriğini ayrıntılı bir biçimde Appianos ve Dio Cassius'ta buluyoruz. Plutarkhos ve Suetonius ise bu söylevi genel olarak betimleyip sonucunu aktarmışlardır. Bu nedenle propaganda açısından çoğunlukla Appianos'un ve Dio Cassius'un aktardıkları üzerinde duracağız. Antonius, söylevine Caesar'a verilmiş onurlarla başlar. Bu onurlar, Caesar yaşarken ona Senato ve halk tarafından yasal kararlarla verilmiştir: "*Yurttaşlar, böylesine büyük bir adamın gömü söylevinin yalnızca tarafımdan yapılması uygun değildir, bunu onun tüm ülkesi yapmalı. Onun değerine duyduğumuz hayranlıkla, o henüz yaşarken oyladığımız kararları, Senato ve halk bir arada aldığımız kararları okuyacağım, böylece benim düşüncelerimden çok sizin duygularınıza tercüman olacağım.*"²⁸ Antonius, burada aktarılanlara göre, Caesar'ın yeniden halk tarafından kabul görmesi açısından ölmeden önce alınan kararları hatırlatmakla başarılı bir giriş yapmaktadır. Üstelik Senato ve halkın bu kararları birlikte aldığını vurgulayarak da hedef kitlenin bu kararlarla çelişmemesini, yani Caesar'a bu kararlar uyarınca saygı beslemesini ister gibi görünmektedir. Suetonius da bu konuda Appianos ile hemfikirdir. Antonius'un Caesar'a verilen onurlarla ve onun güvenliği için edilen yeminle söylevine başladığını aktarır.²⁹

Dio Cassius, Appianos ve Suetonius'tan biraz farklı olarak, Antonius'un söylevine Caesar'ın yaptığı işleri ve başarılarını överek başladığını aktarır: "*Şimdi, farkındayım ki, sizin düşüncelerinizi başarılı bir*

²⁵ App. civ. 2,143.

²⁶ App. civ. 2,143.

²⁷ Cass. Dio 44,35.

²⁸ App. civ. 2,144.

²⁹ Suet. Iul. 84.

biçimde dile getirmek zor; çünkü hiçbir durumda böylesi büyük bir konunun hak ettiği konuma ulaşması kolay bir iş değildir, gerçekten de onun başarılarının büyüklüğünü hangi söylev aktarabilir?”³⁰ Her ne kadar farklı tümceler olsa da, dikkat edilmesi gereken aktarılanlardaki ortak öğedir: Antonius, kendisinininkinden çok hedef kitlesinin düşüncelerini aktaracağını söylemektedir. Böylelikle propagandanın hakkını vermiş olur ve hedef kitlesinin düşüncelerini sözlere dökerek biçimlendirir.

Her iki yazarın aktardıkları işleniş bakımından birbirinden farklı olsa da propaganda açısından incelemeye değerdir. Söylevin Dio Cassius tarafından aktarılan biçimine göre yukarıda alıntıladığımız girişten sonra, Antonius, sırasıyla Caesar’ın soy ağacından, mizacından, cömertliğinden, ölene değin yaptığı kamu hizmetlerinden, İspanya’daki *praetorluğundan*, Gallia’daki ve öteki seferlerinde gösterdiği başarılarından, Pompeius ile arasında çıkmış olan iç savaşın nedenlerinden, insancılığından, cesaretinden, yüceliğinden, üstlendiği kamu görevlerinden söz eder. Söylevini Caesar’ın nasıl öldürüldüğünü betimleyerek bitirir.

Appianos’un aktardığına göre ise Antonius, söylevini verirken, yaptığı el-kol hareketleriyle bunu daha da etkili biçime sokmuştur: “*Sonra (Antonius) kasvetli ve umutsuz bir yüzle, her tümceyi net bir biçimde seslendirerek ve özellikle Caesar’ın insanüstü, kutsal ve dokunulmaz olduğunu belirten ve onu ülkesinin babası, velinimetini, eşsiz koruyucusu kılan kararlar üzerinde durarak konuşmayı sürdürdü. Her kararda söylevini hareketleriyle destekleyerek Antonius yüzünü Caesar’ın ölü bedenine döndürdü ve elini ona doğru uzattı, her unvanda kısa bir üzüntü sergiledi; örneğin, Caesar’ı “ülkenin babası” olarak adlandıran kararda “bu onun merhametinin bir kanıtıydı” diye ekledi...*”³¹ Bu durumu Plutarkhos da aynı biçimde aktarır: “... Antonius geleneğe uyarak Forum’da onun cenaze töreni konuşmasını yapıyordu ve o anda söylediği şeylerden halkın büyük ölçüde etkilenmiş ve büyülenmiş olduğunu görünce, sıraladığı övgülere, Caesar’ın başına gelen korkunç olaya karşı duyduğu acıma ve dehşeti açığa vuran bir hava vermeye başladı...”³²

Bu söylevde yalnızca Appianos’un aktardığı bir bölüm vardır ki, burada Antonius senatörleri yatıştırır gibi görünmektedir: “*Burada, sesini yükselterek ve ellerini Capitolium’a uzatarak, şöyle dedi: ‘Iuppiter, bu kentnin koruyucusu ve öteki tanrılar, ben ant içtiğime göre onun öcünü almaya hazırım, ama mademki benimle aynı sınıftan olan kişiler af yarasını yararlı buldular, umarım yararlı çıkar.’*”³³ Senatörlere atıfta bulunulan bu söylem sonucunda aralarında bir kargaşa çıkar. Antonius onları yeniden yumuşatır: “*Bana öyle geliyor ki, yurttaşlar bu iş, insanların değil bir çeşit daimon’un*³⁴ *işidir. Son derece büyük bir tehlike henüz gelmediyse bile, yaklaşmakta olduğu için, önceki iç savaşlara sürüklenip soylu kim kaldıysa onları da kaybetmeyelim diye geçmişten çok geleceği düşünmek bize yakışırdı. Şimdi bırakın da bu kutsal adamı, geleneksel ilahilerimizi söyleyerek ve ağrıtlarımızı ederek mutluların oturduğu yere gönderelim.*” Bunları söyleyerek, hedef kitlesinin öfkesini yalnızca bu işi yapanlara çevirebilmek istemiş olabilir. Çünkü eğer isteği tek başına yönetime geçmek ise, Brutus ve Cassius’u, yani kendisine yönetim konusunda o anda rakip olan kişileri elemesi ve bu sırada senatörlere karşı olmadığını göstermesi gerekmektedir. Böylelikle ileride yönetimi tek başına ele aldığı anda, onlardan yana bir sorun yaşamayacağını düşünmüş olabilir.

Appianos’un aktardığına göre Antonius bunları söyledikten sonra giysisini toparlar ve Caesar’ın kutsal doğumunu anlatmak için ellerini açarak tabutunun önünde birazdan bir gösteri sunacakmış gibi yerini alır. Bu andan sonra Appianos’un anlattıkları, yukarıda Dio Cassius’un aktardığı konuşma ile paraleldir: Caesar’ın savaşlarını, çarpışmalarını, yengilerini, ülkesinin egemenliği altına aldığı soyları, yurduna gönderdiği ganimetleri sıralar. Bu anlattıkları Romalıların *panegyricus* türüne giren *laudatio funebris* adı

³⁰ Cass. Dio 44,36.

³¹ App. civ. 2,144.

³² Plut. Marc. Ant. 14.

³³ App. civ. 2,144.

³⁴ App. civ. 2,145: εοικεν, ὁ πολῖται, τὰ γεγενημένα ἀνδρῶν μὲν οὐδενός, ἀλλά του δαιμόνων ἔργα εἶναι.

verilen gömü töreni söylevlerine uymaktadır.³⁵ Ancak Appianos'un da okuyucusunun dikkatini çektiği bir nokta vardır ki, bu bizlere Antonius'un amacının Caesar'ı övmek değil de halkı kışkırtmak olduğunu düşündürür: "...birazdan bir gösteri sunacakmış gibi..." sesini bir yükseltip bir alçaltarak sözlerine uygun bir biçim verir.³⁶ Bu da retorik kurallarına bağlı bir durumdur. Sonunda Caesar'ın ölü bedeninin örtüsünü açar. Üstelik bunu yaptıktan sonra hançerle delik deşik edilmiş kanlı giysisini bir mızrağın ucuna takıp sallamaya başlar. Antonius, Appianos'un okuyucularına vaat ettiği gösteriyi bu biçimde sunmuş olur. Sözleri, mimik ve jestleri hem *laudatio funebris* hem de genel olarak retorik kuralları çerçevesince geçerli olsa da, yanında mızrak getirmiş olması, bu söylevin kışkırtma amacı olduğuna bir kanıttır. Antonius bununla amacına ulaşır ve hedef kitlesini iyice galeyana getirir.

Bundan sonra, eğer Appianos'un anlattıkları gerçekten meydana geldiyse, daha planlı bir kışkırtıcılık söz konusudur. Şöyle ki, halk bu ruh halindeyken ve neredeyse şiddete eğilimliyken, birisi Caesar'ın balmumundan yapılmış bir heykelini tabutunun üzerinde kaldırır. Ceset sırtüstü yatıyor durumda olduğu için görünmemektedir. Balmumu heykel ise mekanik bir düzenekle vücuduna ve yüzüne acımasızca yapılmış yirmi üç yarayı göstererek döndürülür.³⁷ Gömü törenlerinin geleneksel yapısı içerisinde Romalılar ölen kişinin balmumundan bir heykelini sergilerlerdi. Oysa Antonius burada halkı kışkırtma amacına yönelik olarak Caesar'ın bıçak yaralarının da bulunduğu bir heykeli sergilemeyi yeğlemiştir. Bu, o ana değin yaptıklarının doruk noktasıdır ve hedef kitlesi artık harekete geçmeye hazırdır: Halk, Caesar'ın öldürüldüğü yer olan Senato binasını yakar ve katilleri aramaya koşturur. O kadar öfkeliydiler ki, sırf katillerden biri olan *praetor* Cornelius Cinna ile ad benzerliği yüzünden *tribunus* Helvius Cinna'yı öldürürler. Kentten gizlice kaçan katillerin evlerini yakmaya çalışırlar. Halk Caesar'ın tabutuna yönelir ve sanki kutsal bir şeymiş gibi onu tapınakta yakmak ve tanrıların arasına yerleştirmek için Capitolum'a taşır. Rahipler bunu yasaklayınca da cesedi yeniden Forum'a geri getirir ve onu orada yakar.³⁸

Antonius'un hedef kitlesini kışkırtmadaki başarısını Cicero şöyle aktarır: "Gömü töreninde yaptığın o övgü dolu konuşman var ya, senin o acıklı konuşman var ya, senin o yüreklendirici konuşman var ya; sen, diyorum, sen, hem onun ölüsünü yarı yarıya yakan hem de L. Bellienus'un evini tutuşturup yakan o yarınarları sen ateşe verdin; benliğini yitirmiş o insanların ve kölelerin çok büyük bir kesiminin kaba güç kullanarak uzaklaştırdığımız saldırılarını evlerimize sen yönelttin. Sanki gömü töreninden arta kalan tozu dumani yatıştırıyormuşçasına, Mart ayının 15'inden sonra herhangi bir muafiyet ya da ayrıcalık listesi askıya çıkarılmasın diye, sonraki günlerde Capitolum'da o ünlü senato kararlarını aldın."³⁹ Halk, Caesar'ın ölümünden sonra onun yönetiminden kurtulduğuna sevinip katiller için bağışlama kararının çıkmasını ister.⁴⁰ Ama Antonius bu durumu öylesine lehine çevirir ki, katiller için bağışlama kararı çıkmasına karşın, onların kaçmalarını sağlar. Bu yüzden Antonius amacında gerçekten başarılı olmuştur diyebiliriz. Eğer Antonius'un girişimi olmasaydı, Brutus ve yandaşları umdukları gibi "kurtarıcılar" olarak selamlanıp yönetimdeki yerlerini alabilirdi. Ancak Antonius, hedef kitlesini çok iyi tanıdığından önce onlara

³⁵ Savaşta ölen askerleri ve uğruna savaşıkları kenti öven klasik Atina türünün örneklerinin tersine Roma gömü söylevi tek bir tarihsel kişiliğin soyunu ve devlete yaptığı hizmetleri sayıp dökerek yalnızca ona odaklanır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oxford Classical Dictionary (2001), s.v. *panegyric*.

³⁶ Aristot. rhet. 3,1,4: "Konuşma biçimi, her bir duyguya göre sesi ayarlamakla ilgilidir; ne zaman yüksek, ne zaman düşük, ne zaman orta olması gerektiği ve ses tonunun tiz, boğuk ya da orta ve her konuya hangi ritmin uygulanacağı ile ilgilidir."

³⁷ Polyb. 6,53-54,3: "Gömüden ve geleneksel törenlerden sonra, ölenin balmumundan heykeli evin en göze çarpan yerine, küçük tahtadan bir mihraba yerleştirilir. Bu görüntü ölenin yüz hatlarına neredeyse birebir uyabilecek denli benzeyen bir maskedir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Shelton 1998, 95.

³⁸ App. civ. 2,147; Cass. Dio 44, 49; Suet. Iul. 84; Plut. Marc. Ant. 14.

³⁹ Cic., Phil. II,91.

⁴⁰ Cass. Dio, 44, 35.

ılımlı yaklaşım onların güvenini kazanmış ve Brutus ve yandaşlarının engelleyemeyeceği bir anda planının son adımını gerçekleştirmiştir.

Sonuç olarak, bir propaganda çalışmasının çağdaş propaganda ölçütleriyle incelenebilmesi ve çağdaş propagandalar kadar başarılı sayılabilmesi için günümüz kitle araçlarının varlığı zorunlu değildir. İ.Ö. 44 yılında dahi sırf hedef kitlenin aklında canlanması için mekanik bir düzenele balmumu bir heykel sergilenmiştir. Elbette ki, kitle iletişim araçlarının, dolayısıyla teknolojinin propaganda çalışmalarını daha başarılı kıldığı ya da en azından daha kolay ve ulaşılabilir kıldığı göz ardı edilemez bir gerçektir. Yine de kanımca propagandanın başarılı olmasını sağlayan kitle iletişim araçları değil de propagandacının hedef kitlesini ne kadar tanıdığı ve onların özelliklerine göre arzulan en iyi sonuçları verecek propaganda sistemi ve yöntemlerini seçip uygulayabilmesidir.

Kaynakça

- Doob 1935 L. W. Doob, *Propaganda; Its Psychology and Technique*, New York 1935.
Ellul 1965 J. Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, trans. by Konrad Kellen, Jean Lerner, New York 1965.
Ellul 1967 J. Ellul, *Histoire de la Propagande*, Paris 1967.
Evans 1992 J. DeRose Evans, *The Art of Persuasion: Political Propaganda From Aeneas to Brutus*, Ann Arbor 1992.
Shelton 1998 J. A. Shelton, *As the Romans Did: A Sourcebook in Roman Social History*, Oxford 1998.